

σας και για τη γλώσσα τη ρωμαϊκή που με δάφτηνε κάνετε αγάπη, με δάφτη νανουρίζονται τα ρωμιόπουλα, με δάφτη γλεντά η γενιά μας, κλαίει, παρηγοριέται, πολεμάει, νικάει, δοξάζεται. Τη γλώσσα σας πολύ να τίνε σέβεστε, γιατί θα σας θυμίζει τα μικράτα σας με τα γέλια, με τα τραγούδια, με τα παραμύθια. Η γλώσσα σας θα σας κάνει να μην απελπίζεστε ποτές, γιατί σε δάφτη θα βλέπετε πάντα καθρεφτισμένη της Ρωμιούσης την ακατάλυτη δύναμη, τη δύναμή σας....

Κ' η γριούλα με τα κατάσπρα από τη γνώση μαλλάκια, η γριούλα που πολλά θα θυμότανε και πολλές ορμήσεις θα είχε ακόμα να δώσει, θα στεκότανε, πολλά πικρά πράγματα φέρνοντας στο νοῦ της με τα στενά της λόγια, και δε θ' έλεγε πίστρε. Μά οι ρωμιόπουλες που θάκούγανε τα λόγια της τα δόλωτα και που η ψυχή τους θα τα δεχότανε, σάμπως ή γις ή καρπερή τις βροχοστάλες, θα κελαϊδούσανε της γριούλας:

— Φτάνει μας νάμαστε ρωμιές κι αστερέρητ είναι η δύναμή μας.

ΦΩΤΕΙΝΗ ΑΚΡΟΠΟΛΙΤΙΣΣΑ

Η ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ

Είχα πολλά χρόνια να δω καλλιτεχνική έκθεση στην Ελλάδα. Και σαν μπήκα προχτές στο Ζάππειο περίμενα πως θα έβρισκα κάποια πρόοδο προς τη ζωή και προς τη μόρφωση μιας τυπικής ελληνικής τέχνης. Όμως γελάστηκα. Αντίκρουσα πάλι την ίδια πάντα κι απaráλλαχτη κλαψιάρικη άδυναμία κ' είδα γύρω μου προσπαθείες γενναίες ίσως μά μισερές, παιδικιστικούς ψευτολυσισμούς κ' έλλειψη σοβαρής μελέτης, και παρά πάνω απ' όλα την ολόμπιαν άγνοια της φύσης της ελληνικής.

Κ' έπειδή έχω τ' έπειτα της φιλοσοφίας άρχισα να ξεκαλιζώ αίτιες και να παίρνω τον κατήφορο της κριτικής ανάλυσης. Και συλλογίστηκα πως ή αίτια της καλλιτεχνικής κακομοιρίας στην Ελλάδα πρέπει να είναι — καθώς και σε σχεδόν κάθε τι άλλο — το σπείσιμο της παράδοσης. Το Βυζάντιο είχε διπλή ζουγραφική παράδοση — τη θρησκευτική και την έθνική. Πολλοί συνηθίζουν να μιλούνε για τους Βυζαντινούς σ' να είτανε άγιογράφοι μοναχά, όμως ξεχνούνε πως τα παλάτια τ' αυτοκρατορικά είτανε στολισμένα με πολλές ιστορικές τοιχογραφίες

και ότι υπάρχουνε ωραιότατες αλληγορικές μικρογραφίες στο Μηνολόγιο του Βασιλείου που βρίσκεται στο Βατικανό. Από τη διπλή αυτή παράδοση έπρεπε να βγει κ' η δική μας τέχνη καθώς γίνθηκε και στην Ιταλία όπου ο ζουγράφος κατάφερε σιγά σιγά να κατεβάσει τη βυζαντινή παναγία από το χρυσό της θόλο και ξεγυμνώνοντάς την να τη δείξει σ' μυθολογική Γαλάτεια ή βενετσιάνικη Αφροδίτη. Στην Ιταλία η γοθική τέχνη βοήθησε με τη ρώμη της την αναγέννηση της κλασικής όμορφιάς. Σε μας το ξανάνειωμα θα είτανε ακόμα πιο εύκολο γιατί η αρχαία ελληνική παράδοση δεν είχε πεθάνει ολότελα κ' είχε μάλιστα φανερώσει σημεία ζωντάνιας και στον 9ο και στον 11ο αιώνα και στην εποχή των πρώτων Παλαιολόγων.

Ιστορικοί όμως λόγιοι τσακίσανε την παράδοση κ' είτανε αρκετά φυσικό πως η νέα ελληνική τέχνη θα πήγαινε στη Δύση για να ξαναμάθει τους κανόνες του Όραίου. Όμως βρέθηκε μπροστά σε χάος κι άναρχία. Γιατί στη Δύση παράλυσε πια και κεί η καλλιτεχνική παράδοση και μόνο εφήμερες σχολές κανονίζουνε τη μόδα. Σηκώνουνται από τη μια μεριά τεχνίτες μεγάλοι που σωματώνουνε στα έργα τους τη δική τους υπέροχη ζωή μά που είναι πολύ άτομικοί για ν' άφίσουνε πίσω τους τυπική παράδοση, κι από την άλλη μεριά μερμηγκιάζουνε οι άκαδημαϊκοί ζουγράφοι κι όλοι κείνοι που γεμίζουνε με πελώριες χαλκομανίες τους δημοχικούς τοίχους ή κι αποθανατίζουνε σε προσωπογραφίες τη φουσκομάρα του ματαιού άστοῦ.

Η τέχνη της Ιταλικής Αναγέννησης είχε για βάση την έκκλησιά και το άρχοντικό πλάτι. Σήμερα ή θρησκευτική ζουγραφική ξεψύχησε πια και άντς άρχοντόσπιτο έχουμε τώρα του πλουτισμένου μπακάλη το σαλόνι και την έμπορική καλλιτεχνία που δουλεύει για τις ττηνές διακοσμητικές ανάγκες του όχλου. Κι αν κοιτά σ' αυτά βάλει κανείς το άνακάτωμα της φιλολογίας και της ήθικης στίς πλαστικές τέχνες, τότε δε θ' άπορήσει βέβαια γιατί να παρακωλύ κ' η ζουγραφική σε τόσο άστατη πολυμορφία.

Δέν πρέπει να μας φανεί λοιπόν παράξενο αν οι Έλληνες ζουγράφοι που σπουδάζανε όζω μας φέρανε τεχνοτροπίες μόνο και δεν καταφέρανε ακόμα να θεμελιώσουνε μια ελληνική αντίληψη της γραμμής και του χρώματος. Γίνονται βέβαια προσπαθείες άρκετές, μά και κείνος που από τους σημερινούς κατά-

λαβε καλύτερα την ελληνική φύση — ο Φωκός — είναι ακόμα ένας πρόδρομος.

Κάτι άλλο μου κάνει εντύπωση. Για το χρώμα οι περισσότεροι ζουγράφοι μας έχουνε μάτι, μά το σκέδιο μοιάζει να είναι κάτι πολύ σπάνιο στην Ελλάδα. Κι αυτό ως τόσο έπρεπε να το περιμένει κανείς. Ο λόγος είναι ψυχολογικός, δηλαδή φυλετικός κατά βαθος. Ο βορεινός προτιμά το σκέδιο γιατί το σκέδιο θέλει μελέτη και νοῦ και θέληση. Ο μεσηδρινός κι ο Ανατολίτης άγαπούνε το χρώμα γιατί το χρώμα συγκοινωνεί με το αίσθημα, με τη συγκίνηση, με την ήδονή. Το σκέδιο αντιπροσωπεύει τον άντρα και το χρώμα τη γυναίκα στη ζουγραφική. Κ' έμεις στην Ελλάδα είμαστε ακόμα πολύ άνκτολίτες για να μη δείχνουμε προτίμηση για το χρώμα.

Αν άφισα τώρα τον εαυτό μου να τραβήξει σε τέτοιους γενικούς συλλογισμούς είναι ίσια ίσια γιατί ή έκθεση δε μου δίνει αρκετό θέμα για να μιλήσω πιο θετικά για τη σημερινή ελληνική τέχνη. Όμως προεούμενο είναι να πω λίγα λόγια για μερικούς από τους ζουγράφους που έχουνε στείλει έργα τους.

Ο Φωκός αντιπροσωπεύεται με μια μόνη του ζουγραφία κι αυτή όχι αρκετά χαρακτηριστική ώστε να μας δίνει σωστή ιδέα της τέχνης του. Όμως κ' έτσι άπτελα μπορούμε άμέσως να δούμε πόσο πιο αληθινά κατάλαβε κείνος ο τεχνίτης την ελληνική φύση. Λίγα πειρα πρσινοχρυσά που πάνε τον άνήφορο και μπροστά ένα μεγάλο ριγμένο κάτω από τους λοτόμους. Ως τόσο ή απλή αυτή μελέτη μας θυμίζει μ' αρκετή έπιταση την άλαφρή και φωταγλάζη ποίηση που πλανιέται στα πευκοβούνια και το άνάερο τραγούδι της φυλλωσίας και της ρετσίνιας τη βουνήσια μυρωδιά.

Η κ. Λασκάρη βλέπει καλὰ τα φωτεινά τα χρώματα και δεν της λείπει κάποιος λυρισμός. Όμως φανίνεται όζω να της ξεφεύγουνε τα χρώματα άνοπταχτα από την παλέττα και σ' να την ξεπαίρνουν οι περστικοί της λυρισμοί άντς εκείνη να τους φέρνει σε μια μορφή πιο πλαστική και πιο μελετημένη. Τα «Κρυφμιλήματα των δέντρων» δεν είναι κακή μελέτη μά είναι άποτελειωμένη βιαστικά και της λείπει βαθος. Ο άγέρας τριγύρω στα δέντρα δεν έχει αρκετό φως και του λείπει ο παλμός που κάνει τη διάφανη ζωντάνια της ελληνικής άτμοσφαιρας. Το ίδιο έλάττωμα χαλάει μιάν άλλη της εικόνα «Στη βρύση του χωριού» που έχει μερικά

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΞΕΓΥΜΝΩΜΑΤΑ*)

§ 15

"Αλλοι Δραγομάνοι κ' Ήγεμόνες.

"Υστερ' από το Νικούση κι από το Μαυροκορδάτο μάς παρουσιάζεται μακρινή συνοδία από μεγαλονόματους όμογενείς μεγιστάνες, που θα τους άφίναμε στα χέρια των Τούρκων Ιστορικών ά δεν τύχαινε να φανούνε στην άργότερη εποχή, και να συστήσουνε βάση κοινωνικής σειράς που άνακατεύτηκε κάμποσο στα έθνικά μας τους στερούς δυο αιώνας, δέκατο όγδοο και δέκατο έννατο. Για την κοινωνική αυτή τάξη θα μιλήσουμε σε λιγάκι. Τώρα δυο λόγια για τη βάση της, μά για λόγους πάντα όχι

*) Η άρχή του στον αριθ. 281.

διθυραμβικούς, καθώς συνηθίζουνε οι χρονογράφοι μας και κάνουνε, παρά μόνο και μόνο έπειδή μερικοί τους σταθήκανε πατέρες ή προπατορες ανθρώπων που κάποτε κάμανε όταν το έθνος ξύπνησε και τους συνεπήρε με τους βουνήσιους ήρωήμους του.

Όλοι οι Μεγάλοι Δραγομάνοι, από τον Άλέξαντρο Μαυροκορδάτο και κάτω ίσα με την Έπανάσταση, έξόν ένας, ο Βλάχος ο Ρακοδίτσας, δικόι μας είταν. Τρεις Μαυροκορδάτοι, τέσσερεις Γκιέκηδες, έξη Καλλιμαχηδες, έξη Καρατζάδες, πέντε Σούτσηδες, δυο Ύψηλάντες, έξη Μουρούζηδες, ένας Ραλλης, ένας Άργυρόπουλος, κ' ένας Άριστάρχης Ήγεμόνες πάλι της Βλαχίας και της Μολδαβίας έχουνε από την άρχή του δέκατου όγδοου αιώνα, έξω από καμιά δωδεκάδα ντόπιους, τρεις Μαυροκορδάτους, τρεις Καλλιμαχηδες, τέσσερεις Καρατζάδες, τρεις Ύψηλάντες, δυο Μουρούζηδες, τρεις Σούτσηδες, ένα Ρωσίτο, ένα Μαυρογέννη. Έχουμε και Δραγομάνους του Στόλου — άλλο άζίωμα που χρησίμευε είδος σκαλοπάτι για τη Μεγάλη Διεργμηνεία, — Νικόλα Μουρούζη, Γιάννη Καρατζά, Νικόλα και Στέφανο Μαυρογεννη. Βάλτε τώρα κείτους παρατροχάμενους των άφεντάδων της Βλαχίας και Μολδαβίας, σπαθάρους, πωστέλνικους, χατμά-

νους, βορνίκους, κ.λ., βάλτε και τους πκρατρεχάμενους, φίλους, άντίζηλους, και συγγενήδες τω Δραγομάνων, κ' έχετε οραλγαγα σημαντική ανθρώπους που άπάνω σε μια έθνική κρίση θα λογαριαστούνε, κ' έπειδή αυτή ή φύρα παρουσιάζεται τις παραμονές μιας τετοιας κρίσης, πρέπει να τους λογαριάσουμε, άλλιώς δε θα καταλάβουμε μερικά στοιχεία που μάς βγάζει ή άνάλυση του μεγάλου μας έθνικού Σηκωμού.

§ 16

Οί Φαναριώτες.

Κ' έτσι έρχόμαστε στους Φαναριώτες. Αυτοί είναι τα στοιχεία που λέγαμε παραπάνω.

Για να χαρακτηριστεί ο Φαναριωτισμός με τρόπο που να μη χωρή λόγος, σώνει να ρωτήσουμε ένα π.α.μα. "Α δεν είκαμε την άρχή ή Κλεφτουριά, κι όχι μονάχα ή Κλεφτουριά του βουνού, παρ' όλοι οι άποφασισμένοι μας από Μάνη ως Σούλι, από Σάμο ως Κεφαλονιά, ή θα συλλογιότανε άρχαγες ο Φαναριωτισμός να έγκαινιαντ έθνικό κίνημα, και να κεντήση την Κλεφτουριά να τον ακολουθήτη; Σε τέτοιο ρώτημα ή ιστορία μας δεν μπορεί να πη ναι.

μῆρη πολὺ πετυχημένα καὶ ποὺ ζεσταίνεται ἀπὸ κάποια καλοκαιριάτικη ποίηση.

Ἡ κ. Τσίλλερ ἂν καὶ ξαφνίζει μὲ ἀγριεὶς ἀντι-
χρωμίες καὶ ξεφρενιασμένους χρωματισμούς δείχνει
περισσότερη πρωτοτυπία. «Ἡ στέρνα» μ' ὅλες τὶς
τεχνικὲς τῆς ἀδυναμίας εἶναι κατὰ τὴ γνώμη μου
μιά ἀπὸ τὶς πρὶ ζουμερές εἰκόνες σὲ τούτη τὴν ἐκ-
θεσὴ. Κ' ἡ γούρνα μὲ τὰ φωτεινὰ τῆς νερὰ καὶ τὰ
δέντρα ποὺ δλόγουρά τῆς ἀρροκουνοῦν μέσα στὴν ἀν-
τηλιά κι ὁ ἀγέρας ποὺ ἀναδράει καὶ μακραίνει πρὸς
τὸ βάθος τὸ σκουρόγλαυκο—εἶναι διὰ ζωντανὰ καὶ
δείχνουν ἀρκετὴ τέχνη συναρμογῆς. Μὰ πρέπει νὰ
πῶ κιόλας πὺς εἶναι τέχνη διακοσμητικὴ μᾶλλον
παρὰ δημιουργικὴ.

Δίπλα βρίσκουμε τὸν «Ἀφρικανόν», ἓνα σκεδίο-
γράφημα τοῦ κ. Προκοπίου. Εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ σπά-
νια καλὰ σκίδια τῆς ἐκθεσῆς. Ἐχει δύνμη καὶ εἰλι-
κρίνειαν.

Ὡς σύνολο τοῦ κ. Γερωνιώτη οἱ εἰκόνες εἶναι κα-
λοσυνείδητες καὶ παρουσιάζουν ὁμοιοτελειωμένη δου-
λειά. Οἱ προσωπογραφίαι τοῦ φαίνονται νὰ ἔχουν
ἀρκετὴ συγγένειαν μὲ τὴν ἐγγλέζικη σχολή καὶ χα-
δεύουν τὸ μάτι μὲ λαφροδίσκονα χρώματα καὶ δρα-
σερές ἀντιφωγίες. Λιγώτερο μ' ἀρέσει ἡ ἀλληγορι-
κὴ του «Ἀναξίς». Δὲν ἔχει ζωὴ μέσα της. Ἡ ἀ-
σπροφόρα κτὴ κοπελοῦδα εἶναι παρὰ πολὺ ἀκαδη-
μαϊκὴ, τὰ χρώματα εἶναι παρὰ πολὺ στενὰ γιὰ τό-
σο μεγάλη ζουγραφία καὶ τὸ σκίδιο προδίδει κάποιες
ξεχασμένες ἀδυναμίες. Δίχως ἄλλο ἔχουμε ἐδῶ μὴ
ιδέα ποιητικὴ, ποὺ δὲν τὴν ἐσπίζε ὁ «τεχνίτης» μ'
ἀρκετὴ ἐπιμονὴ γιὰ νὰ τὴν κανεὶ ἀληθινὴ εἰκόνα.

Ἡ βυζαντινὴ παράδοση παρουσιάζεται μὲ τὸν
κ. Ράλλη καὶ τὸν κ. Ἰωαννίδη. Ἡ «Παπαδοπού-
λα» τοῦ πρώτου εἶναι κρῖα μὰ καλοφτιασμένη εἰ-
κονούλα. Ὅμως τὸ «Τούρκικο λουτρό» τοῦ εἶναι φέ-
φια θεματογραφία. Ὁ κ. Ἰωαννίδης ἔχει περισσό-
τερη εἰλικρίνεια μέσα του. Τὸ σκίτσο «Ἐκκλησία»
ἔχει τόνο λιτὸ καὶ ἀρμονία, μὰ τὸ φῶς δὲν εἶναι κα-
λοζυγισμένο. Μιὰ γυναικίστικα προσωπογραφία τοῦ
(ἀριθ. 81) δὲ δείχνει δύνμη στὸ σκίδιο μὰ τὸ συ-
χωρὰ κανεὶς αὐτὸ γιὰτὶ ὁ ἀπαλὸς χρωματισμὸς
χαδεύει τὸ μάτι μὲ γλυκεῖα σταχτοσύνη.

Τοῦ κ. Ροῖλου καὶ τοῦ κ. Ὁθωνίου τὰ ἐκθί-
ματα δὲν εἶναι ἀπὸ τὰ καλῆτερα τους. Τὸ προτέ-
ρημα τοῦ κ. Ροῖλου εἶναι δύνμη στὸ σκίδιο καὶ
γερό ὕψος. Δὲ βρίσκω αὐτὲς τὶς ἀρετὲς «στὶς εἰκόνες
ποὺ μᾶς ἐστειλε. Τὸ «αποτάμι» τοῦ κ. Ὁθωνίου ἔ-

χει ὁμορφες χρωματισμοὺς ὅμως ἔχει καὶ κάποια
θολάδα ποὺ ἂν καὶ θεληματικὴ δὲν κατόρθωσε ν' ἀ-
ποδώσει ἀρκετὰ ζωντανὰ τῆς πυκνὸδεντρῆς σκιάς τὶς
φεγγερὲς ἀντιφωγίες.

Οἱ προσωπογραφίαι τοῦ κ. Μαθιοπούλου δὲ μᾶς
ἀρνοῦνται χάρη καὶ ψιλόγλυκη λαφράδα, εἶναι ὅμως
κάπως ἀδύνατες στὴν περὶληψη καὶ στὴν ψυχο-
λογία. Ὅσο γιὰ τὶς ἀλλόκοτες «παρλισιαστικὰς» φαν-
τασίες τοῦ ὁμολογῶ πὺς καθόλου δὲ μὲ συγκινοῦν.

Ἡ «Δύσις τοῦ Κιθαιρώνα» τοῦ κ. Ρωμανίδη
εἶναι φιλόδοξο καὶ κλοδοδουλεμένο ἔργο. Λίγη περισ-
σότερη φλόγα, μιὰ πρὶ διονυσιακῇ ἀντίληψη τῆς
φύσης, θὰ καλῆτερευσεν σημαντικὰ τὴν τέχνη αὐτοῦ
τοῦ ζουγράφου.

Τοῦ κ. Θωμόπουλου οἱ πολυκρίθμες εἰκόνες δὲ
μοῦ εἶναι συμπληθητικὲς. Καθὼς σὲ πολλοὺς ἄλλους
ἀπὸ τοὺς ζουγράφους μᾶς τοῦ ἀρέσει καὶ αὐτοῦ νὰ
ρίχνει τὸ χῶμα μὲ τὸ μιστρί καὶ νὰ τὶς σκιά-
ζει μὲ δυνατὲς χαρκαίς. Καθε τεχνολογία ἔχει
φυσικὰ καὶ τὸ λόγο της καὶ τὴν ἀπολογία της. Ὁ
μολογῶ ὅμως πὺς μὲ κουράζουν αὐτὰ τὰ ὄργια τῶ
χρωμάτων ποὺ κανένα σκίδιο δὲ φαίνεται νὰ τὰ ρυθ-
μίζει. Πρέπει ὡς τόσο νὰ πῶ πὺς ἓνα ἔργο τοῦ κ.
Θωμόπουλου—ἀπὸ τὴν ζωὴν τῶν βουνῶν μᾶς—
ἔχει βάση γερὴ καὶ χαραχτήρα καὶ μοιάζει νὰ δου-
λεύτηκε σ' ἀληθινὸ ἀγερικὸ βουνό.

Δὲ θὰ πολυλογῶ γιὰ τὶς εἰκόνες τοῦ κ. Μπο-
κατσιάκη ποὺ ἔχουν τὴν ἀδιακρίσια νὰ μοῦ θυμί-
ζουνε μπογιατισμένους μουσταμάδες, οὔτε γιὰ μιὰν
ἄλλη ποὺ ὀνοματίζεται «Νύξ» καὶ ποὺ ἀληθινὰ εἶ-
ναι μαθιοὶ λεκίδες μέσα σὲ κάδρο οὔτε γιὰ κάτι
«τοπιὰ τῆς Προύσης» ποὺ μοιάζουνε χαλιὰ οὔτε
γιὰ κάτι πετσιασμένες προσωπογραφίαι ποὺ καμῶ-
νουνται ρεαλισμὸ ἢ θένα νὰ μιμηθοῦν τὴν τέχνη τοῦ
Rembrandt.

Τὰ ἔργα τῆς σκελιστικῆς εἶναι τόσο μέτρια ποὺ
προτιμῶ νὰ μὴν κάνω λόγο γι' αὐτὰ. Τὰ περισσό-
τερα οὔτε γιὰ ταφόπετρες δὲν κάνουν. Ἐξαίρω με-
ρικὰ μπρούντζινα μετὰλλια ποὺ εἶναι καλοσκαλι-
σμένα.

Καὶ τελειώνοντας θὰ πῶ πὺς μ' ὅλη τὴν ἐπι-
θυμία ποὺ ἔχω νὰ δῶ τὴν ἐλληνικὴ τέχνη ν' ἀν-
τηθεῖ καὶ νὰ μεγαλοουργεῖ καὶ μ' ὅλη τὴν ἐπιεί-
κεια ποὺ ἔπρεπε νὰ γινῇ μέσα μου μιὰ τίττοια ἐπι-
θυμία, ὅμως ἀπελπίζομαι κάποτες βλέποντας πόσο
μακριὰ βρίσκεται ἀπὸ τὴν ἐννοία τῆς ὁμορφώμα-
της, τῆς ψιλόγλυπτης, τῆς ἀγερῶχρωμης ἐλληνικῆς

φύσης. Καὶ βγαίνοντας ἀπὸ τὴν ἐκθεσὴ ἐννοίωσα κά-
ποιο ξαλάφρωμα καὶ κάποια ἥδονή κοιτάζοντας τοὺς
βράχους τοῦ Ὑμηττοῦ ἀντίπερὰ τοῦ γλαυκοχλωμιά-
ζανε μέσα στὴν κλοσύνη τοῦ δειλινοῦ.

Ἀθήνα 1.4.08.

ΠΕΤΡΟΣ ΒΛΑΣΤΟΣ

Ο ΑΗΤΟΣ *)

Τηράτε τὸν ἀητό,
τὸ βασιλιά τὸ φτερωτό,
κελαδισμούς δὲν ἔχει νὰ ταιριάζει,
τὴ λήπη, τὴ χαρὰ τοῦ δὲν τὴν κραεῖ,
ἔχει στὰ ὕψη νὰ πετάει,
κατάματα τὸν ἥλιο νὰ τηράει,
καὶ δοο παγαίνει
νὰ σοπαίνει.

Καὶ δὲν ἐξήλειψε ποτὲς τὰν δόνη,
ποὺ μὲ τὸ θρηνο τοῦ πληγῶναι
ὅλες τοῦ δάσου τὶς νυχάδες,
ποὺ μὲ τὶς φεγγαρίσιες τὶς ἀχνάδες
στὴ λίμνη τὴν ἀπόμερη τοῦ δάσου πλένε
καὶ ἀφίνουν τὰ παιγνίδια τοὺς καὶ κλαίνε.

ΣΠΥΡΟΣ ΜΕΛΑΣ

*) Ἐστὶ ἀρχίζει ἓνα μεγάλο του ποίημα ὁ Μελᾶς. Καὶ
τοὺς στίχους αὐτοὺς εἶχε τὴν καλοσύνη νὰ μοῦ τοὺς γράψει
στὸ σημειωματάρι μου τὴν περασμένη Δευτέρα ποὺ ταξιδεύα-
με οἱ δύο μᾶς στὸ ἴδιο σιδερένιο βαγόνι ἀπὸ τὴν Πάτρα
στὴν Ἀθήνα.
Δ. Τ.

Ο ΦΙΛΟΣ ΚΑΙ

Παρατηρῶ πὺς τώρα ὕστερα βγήκε μόδα νὰ
γράφεται καὶ μπροστὰ στὸ α—ο—ου, καὶ ὅχι καὶ (μὲ
ἀπόστροφο) ὅπως εἶναι ἡ παλιὰ συνήθεια. Ὁ τρόπος
αὐτὸς μοῦ φαίνεται λανθασμένος, καὶ καλύτερα ὥς
ποῦ μὲ εἰμὲς τί τρέχει, πρὶ βγῇ κανεὶς κλοθελητῆς
μᾶς καὶ μᾶς κάνει τὸ σοφὸ σὲ βάρος μᾶς ξηγῶντας
μᾶς τὸ σωστό.

Τὸ λόγο τῆς γραφῆς καὶ τὸν ξηγάει ὁ Φιλῆντας
στὴ μικρὴ του Γραμματικὴ σ. 77, ὅπου λέει πὺς ὁ
φιλὸς ἦχος ε τοῦ καὶ μπροστὰ στοὺς παχίους α—ο—
ου γίνεται (καλύτερα η), κάνοντας δίφτογο μὲ τὸν

Δὲν μπορεῖ νὰ τὸ πῇ αὐτὸ τὸ καὶ μήτε ἡ ἱστο-
ρία μήτε ὁ κοινὸς νοῦς. Ἐπειδὴ ὁ Φαναριωτισμὸς
δὲν εἶτανε σῶμα αὐτότελο καὶ ἀνεξάρτητο, παρὰ δε-
μῖνο, καρφωμένο, καὶ παρασιτικόν. Ἡ κρῖση τοῦ δὲν
εἶχε τὴ δύνμη ποὺ γεννᾷ ἰδέες, καὶ μάλιστα
τέτοιαν παράτολμη ἰδέαν, καθὼς δὲ καὶ τὸ εἶπαν τό-
τες, πὺς εἶταν παράτολμη καὶ παρόκαιρη ἰδέα ἡ ἐ-
πανάστασις.

Ὁ Φαναριώτης ἤξερε νὰ ἐπιστατῇ ξένα χτήμα-
τα. Νὰ τὰ χτυπήσῃ κατω, καὶ νὰ ζητήσῃ νὰ πα-
ρηρημαγμένο χωράφι γιὰ νὰ τὸ γυρίσῃ δικό του πε-
ριδῶλι, αὐτὸ τῆς σειρᾶς τοῦ δὲν εἶτανε.

Εἶναι λοιπὸν δευτερεύοντο στοιχεῖο στὴν ἱστορία
καὶ τῆς δουλείας, καὶ τοῦ ξαναγεννημοῦ, καὶ ὅσα
προσόντα του νομιζόντανε ὡς τὰ τῶρα πολὺ χρήσιμα
γιὰ τὸ ἔθνος ξανασκαρῶμα, φαίνονται σὰν ἀνωφέ-
λευτα σήμερὰ ποὺ βλέπουμε ἄλλα κράτη νὰ ξεφυ-
τρώνουν ἀπανωτὰ, καὶ νὰ προκόβουνε μάλιστα γλη-
γορώτερα καὶ καλλίτερα ἀπὸ μᾶς, δίχως τίτοιες
βοήθειες.

Ἀς ἀκούσουμε ὡς τόσο τί μᾶς λένε γιὰ τὴν
«πολιτικὴν μᾶς αὐτὴ ἀριστοκρατία», καθὼς τὴ χα-
ραχτήρισαν, ἄσκημα ὅμως, ἐπειδὴ πρῶτο, ἀριστοκρα-
τία δὲν εἶταν, καὶ δεύτερο, τὰ πολιτικὰ τοὺς δὲν

εἶταν ἔθνη, παρὰ ξένα. Ὅστε ἴσως καλλίτερα
Πολίτικη συνταχία, καὶ ὡς ἓνα βαθμὸ Ἐκκλησιαστι-
κὴ ἐπειδὴ ὅχι μονάχα στὰ πρῶτα χρόνια περιτρι-
γύριζαν καὶ βροίκανε δουλείς στὰ Πατριαρχεῖα, μὰ
καὶ τοὺς δυο ἀργότερους αἰῶνες κέντρο τοὺς εἶταν
πάντα τὸ Φανάρι, καὶ πολλοὶ τοὺς ἀνακατευόντα-
νε ἀκόμα στὰ ἐκκλησιαστικά.

Ὁ ἱστορικὸς ποὺ ἀκολουθᾷ, ἂν καὶ ἀπὸ ἀχα-
μνὸ πατριωτισμὸ συνηθίζει τὰ πρὶ ξενικά καὶ τὰ
πρὶ ἑλγικά νὰ γυρεύῃ νὰ μᾶς τὰ βγάξῃ ἔθνη, γιὰ
νὰ μὴν ἀναγκάζεται νὰ ξορίζῃ ἀπὸ τὴν ἱστορία του
γνωστὰ μεγάλα γεγονότα συνδεμένα μὲ γνωστὰ ρω-
μαϊκά ὀνόματα, ὅμως φιλοτιμιέται νὰ δείξῃ ὅση
μπορεῖ ἀμεροληψία, καὶ λοιπὸν περιγράφοντας τοὺς
Φαναριώτες, ἀφοῦ μᾶς ξηγήσῃ πὺς ἔληθιν ἄριστο-
κρατία τότες δὲν μποροῦσε νὰ ὑπάρχῃ (1), πὺς ἐ-

1) Τάκουσμε ἀπείρες φορές πὺς ἀριστοκρατία δὲν ἔ-
χουμε, ἐπειδὴ ὁ Ἕλληνας ὁ λαὸς ἀριστοκρατία δὲ ση-
κώνει, ὅντας τάχα ἀπὸ φυσικὸν τοῦ δημοκρατικῆς. Μεγάλῃ-
τερῇ πλάνῃ δὲ γίνεται. Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὺς δὲν πρόκοψε
νὰ συστήσῃ ἀριστοκρατικὴ τάξι τὸ ἔθνος.

Τοὺς πρὶ σοβαροὺς πολέμους τῆς μεσαιωνικῆς Εὐρώπης
τοὺς ὀργάνιζαν, τοὺς κυβερνοῦσαν καὶ τοὺς πολεμοῦσαν οἱ
φαιμελίες ποὺ λέγονται ὡς τὰ σήμερὰ ἀριστοκρατικῆς. Σ'

κεῖνο ποὺ τοὺς ξεχώριζε ἀπὸ τὰ ἄλλα ἔθνη εἶταν ἡ

ἐκείνου μάλιστα τοὺς χρόνους εἶταν οἱ πρῶτες ὅχι μονάχα
στένομα, μὰ καὶ στή χάρη. Οἱ δικοὶ μᾶς ὅμως οἱ πρῶτοι
τί ἔκαμαν; Ἄλλοι, καθὼς εἶδμε, ξενιτεύτηκαν, ἄλλοι
τούρκεψαν, ἄλλοι τούρκεψαν ὡς τὸ τέλος. Ἄν τρέχανε νὰ
πιάσουν ἐπαρχίες ἢ περιφέρειαι καὶ νὰ τίς ὀργανίσουνε
μὲ τρόπο ποὺ ἢ νὰ προλαβαίνονε τὴν τούρκικη τὴν πλημμύ-
ρα, ἢ νὰ τὴν ξεπρώγουνε ὅπου πλάκωνε, θὰ μᾶς ἔφεραν
ἴσως συστήματα κάπως ἀνάλογα μὲ τὰ δυτικά, καὶ θὰ κα-
θιέρωναν εἶδος ἐλληνικῆς ἀριστοκρατίας. Τοὺς ἡγῶνες τοῦ ὁ-
μως, καθὼς θὰ δοῦμε, τὸ ἔθνος τοὺς ἔκανε ὁλομόνηχο καὶ ἀ-
νοδήγητο. Μὲ καπετανούς ποὺ εἶτανε καὶ πολεμιστάδες,
καὶ μὲ πολεμιστάδες ποὺ γινόντανε καὶ καπετανοεῖ. Μοιά-
ζει μὰ τὴν ἀλήθεια θάμα πὺς κατάφερε μὲ τίτοιους ὀργα-
νισμούς νὰ βγάλῃ πέρα ὅπως ὅπως τὸ μεγάλο τοῦ τὸν ἀ-
γῶνα σὲ τέλος.

Ἄν καταβήκανε μερικοὶ μενολογόμενοι σὲ στενὸν ἐ-
κεῖνο τὸ κίνημα, καταβήκανε ἀφοῦ πέρασαν τρεῖς καὶ τέσ-
σερεις αἰῶνες ποὺ προγυμναζόντανε τὸ ἔθνος δίχως τὴν ὁδηγίαν
τοὺς. Ποιὸς λοιπὸν ἀπόγονος τοὺς, καὶ μὲ ποῖο δικαίωμα,
μποροῦσε νὰ στολήσῃ σήμερὰ τὴν ὀνόμα του, ὥς εἶναι καὶ μὲ
τὸ μετριώτερο τίτλο; Ὁ τίτλος, καὶ ὁ μέτριος καὶ ὁ μεγάλ-
ος, ἀνήκει τώρα σὲ ἴδιο τὸ ἔθνος.

Λεγόμεστε λοιπὸν δημοκρατικοί, μὰ ὁ καθαυτὸ δρισμὸς
μᾶς βαρῶν εἶναι, ἔθνος ποὺ δὲν ἀπόχτησε ἀριστοκρατία,
ἐπειδὴ πολέμησε αἰῶνες ἀκέφαλο τὸν κατακτητὴν του, μὲ τὸ
νὰ μετρήσανε νὰ τὸ κυβερνήσουνε οἱ μεγάλες τοῦ γαμε-
λιές.